

БІОЛОГІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ГІБРИДІВ ТА СОРТІВ СОНЯШНИКУ

Т.П. Кілочок, В.І. Козечко,
І.В. Жерносекова¹, О.А. Тимчук¹
Н.М. Кутіщева², К.В. Ведмедева²

Державний Дніпропетровський аграрний університет
¹*Дніпропетровський національний університет ім. Гончара*
²*Інститут олійних культур НААН*

Показано позитивний вплив передпосівної обробки насіння гібридів та сорту соняшнику комплексним біопрепаратом стрептоміцетного походження (ГЗх – сухий в концентрації 2,5 %) з антимікробною та рістстимулюючою діями в польових умовах. Спостерігається підвищення врожаю у сорту Прометей на 19,0%, у гібридів на 4-7%, вміст жиру в насінні від 3,5 до 11,4% в залежності від генотипу.

Ключові слова: біопрепарат, стрептоміцетне походження, ріст стимулююча дія, соняшник, гібрид, сорт.

Вступ. На сьогодні з'явилося багато мікробних біопрепаратів комплексної загальностимулюючої дії, вони застосовуються на зернових, зернобобових, овочевих культурах для: стимуляції процесів проростання та росту, для збільшення урожайності та підвищення якості продукції, для підвищення стійкості до несприятливих умов, шкідників та хвороб [1-3].

Раніше показано, застосування мікробних біопрепаратів стрептоміцетного походження при вирощуванні рапсу озимого та ярого, ячменю сортів «Донецький 14», «Галактик» [4,5]. Виявлено, що у досліджуваних рослин підвищувалися як біометричні так і біохімічні показники, в тому числі урожайність та стійкість до несприятливих умов, а також хвороб та шкідників, тому цікаво було дослідити дію мікробних біопрепаратів в технології вирощування соняшнику – основної олійної культури нашого регіону.

Метою роботи було дослідити вплив мікробного біопрепарату стрептоміцетного походження ГЗх – в концентрації 2,5 % на біометричні показники та урожайність гібридів і сорту соняшника.

Матеріал та методи досліджень. Обробку біопрепаратом проводили перед посівом шляхом замочування насіння на 24 години з послідуочим просушуванням. Контролем слугувало насіння яке замочувалося в Н₂О. Ексконтролем – насіння без замочування.

Гібриди та сорти соняшнику надані Інститутом олійних культур НААН України м. Запоріжжя згідно договору про наукову співпрацю (гібриди: «Каменярь», «Регіон», «Політ 2», «Надійний», «Ясон» та сорт «Прометей»).

Результати досліджень та їхнє обговорення. На першому етапі проводили експерименти в лабораторних умовах при цьому, досліджували вплив передпосівної обробки двома біопрепаратами ГЗх сухий в концентрації 1,5-2,5%,

КР – культуральна рідина в концентрації 0,4-0,8% контролювали: довжину кореня; кількість бічних коренів; енергію проростання.

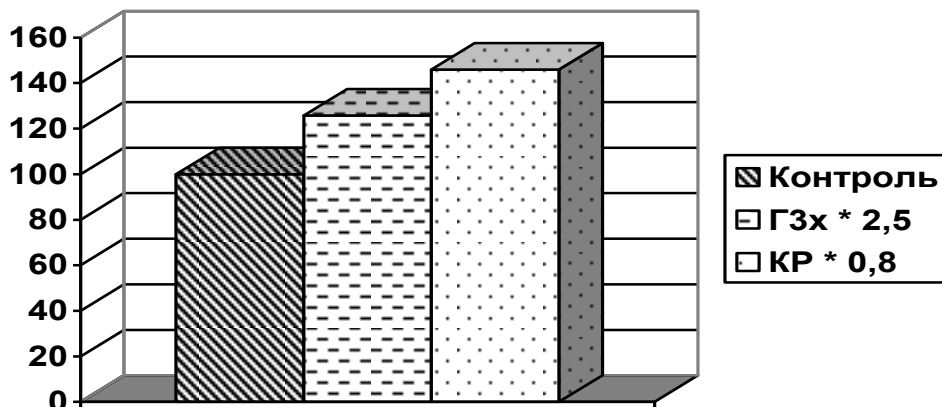

Рис. 1. Довжина кореня соняшнику гібриду Ясон при обробці препаратами ГЗх КР

Як видно з рис. 1. при обробці біопрепаратом ГЗх в концентрації 2,5%, довжина кореня збільшується на 25,7%, а при обробці культуральною рідиною в концентрації 0,8% на 45,9%, що є позитивною тенденцією пристосування рослин до умов нестачі вологи в ґрунті, а відповідно – підвищенню посухостійкості соняшнику в степовій зоні.

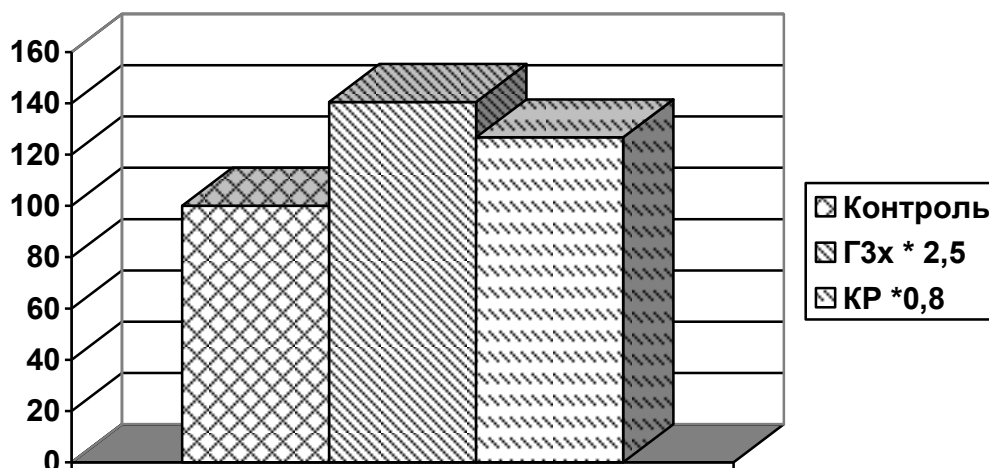

Рис. 2. Кількість бічних коренів соняшнику гібриду Ясон при обробці біопрепаратами ГЗх і КР

Відносно кількості бічних коренів то як видно з рис. 2 при обробці обома біопрепаратами їх кількість збільшується на 40,5% при обробці препаратом ГЗх в концентрації 2,5%, і на 26,7% при обробці культуральною рідиною в концентрації 0,8%, що сприятиме підвищенню стійкості рослин від вилягання.

На другому етапі дослідження проводили в польових умовах на дослідному полі кафедри загального землеробства Навчально-наукового центру ДДАУ. Площа дослідної ділянки 168м², посів проводили 04.05.2011 сівалкою СУПН-8 в трикратній повторності. Норму висіву гібридів та сорту проводили з урахуванням маси 1000 насінин.

Дослідили вплив передпосівної обробки насіння соняшнику гібридів «Каменярь», «Регіон», «Політ», «Надійний», «Ясон» та сорту «Прометей» біопрепаратом в оптимальній концентрації 2,5%. В ході експерименту контролювали деякі біометричні показники, а саме висоту рослин, діаметр кошиків; кількісні показники насіння: масу 1000 насінин, з лушпинням та без лушпиння, лушпинність та біологічну урожайність.

В таблиці 1 представлено дані про вплив біопрепаратів на висоту рослин та діаметр кошика у різних гібридів та сорту соняшника в порівнянні з контрольними зразками. Досліди проводилися в 3-х кратній повторності результати статистично опрацьовані.

Нами виявлено неоднозначну дію мікробного препарату на досліджувані показники у різних гібридів та сорту соняшника.

Таблиця 1

Вплив лізорецифіну, комплексного біопрепарату на деякі біометричні показники гібридів та сорту соняшнику (дані за 2011-2012 рр.)

Гібриди та сорти соняшнику	Варіанти	Висота рослин, в см та % до контролю (К)		Діаметр кошика, в см та в % до контролю (К)	
		см ± м	% до К	см ± м	% до К
Гібриди					
Надійний	К (контроль)	164,2 ± 2,4	100,0	23,2 ± 0,92	100,0
	ГЗх 2,5%	167,7 ± 1,3	102,1	24,1 ± 0,73	103,8
Каменярь	К (контроль)	140,1 ± 2,9	100,0	23,4 ± 1,5	100,0
	ГЗх 2,5%	162,4 ± 1,6	115,9	24,3 ± 1,35	103,8
Регіон	К (контроль)	148,6 ± 2,7	100,0	24,0 ± 0,75	100,0
	ГЗх 2,5%	155,8 ± 2,8	104,8	24,4 ± 0,78	101,7
Політ	К (контроль)	141,5 ± 2,6	100,0	24,7 ± 0,76	100,0
	ГЗх 2,5%	146,1 ± 2,8	103,3	28,0 ± 0,93	113,4
Ясон	К (контроль)	171,6 ± 3,0	100,0	25,0 ± 0,71	100,0
	ГЗх 2,5%	173,4 ± 3,8	101,0	26,5 ± 0,85	106,0
Сорт					
Прометей	К (контроль)	148,6 ± 2,8	100,0	22,2 ± 0,50	100,0
	ГЗх 2,5%	155,8 ± 2,8	106,1	24,2 ± 1,6	109,0

Як видно з таблиці 1, спостерігається збільшення висоти рослин: у гібриду «Каменярь» на 15,9%, у гібридів «Надійний», «Регіон» та «Політ 2» на 2,1%, 4,8%, 3,3% відповідно, а у сорту «Прометей» на 6,1%. При аналізі діаметру кошиків встановлено також тенденцію його збільшення у порівнянні з контролем, а саме у гібриду «Політ 2» на 13,4%, у гібридів «Ясон», «Каменярь», «Надійний» на 6,0%, 3,8%, а у сорту «Прометей» діаметр кошиків збільшився на 9,0%. Це може свідчити про можливість збільшення кількості насінин в одному кошику і як наслідок підвищення врожайності досліджуваних гібридів та сорту.

© Т.П. Кілочок, В.І. Козечко, І.В. Жерносекова, О.А. Тимчук, Н.М. Кутіщева, К.В. Ведмедева

Таблиця 2

Вплив мікробного комплексного біопрепарату стрептоміцетного походження на кількісні показники насіння гібридів та сорту соняшнику
(дані за 2011-2012 рр.)

Гібриди та сорти	Варіанти	Вага 1000 насінин, в грамах, % до (К)		Вага 1000 ядер, в грамах, % до (К)		Вага лущиння, в грамах, % до (К)		Лущинність, в %, в % до (К)		Біологічна урожайність, в ц/га, в % до (К)	
		грамми	% до(К)	грамми	% до(К)	грамми	% до(К)	%	% до(К)	ц/га	% до(К)
Гібриди											
Надійний	К (контроль)	65,5±1,0	100,0	45,5	100,0	15,0	100,0	22,9	100	25,2±0,9	100
	Г3х 2,5%	68,5±0,9	104,5	51,5	112,5	12,3	82,0	18,0	78,6	26,9±0,8	106,7
Каменяря	К (контроль)	71,0±0,9	100,0	53,0	100,0	16,0	100,0	22,5	100	26,4±0,7	100
	Г3х 2,5%	72,5±0,8	102,1	55,4	104,5	15,1	93,8	20,8	92,4	27,6±0,8	104,5
Регіон	К (контроль)	78,3±0,9	100,0	55,5	100,0	17,8	100,0	22,7	100	25,5±0,9	100
	Г3х 2,5%	81,2±1,0	103,7	59,7	107,6	15,5	87,1	19,1	84,1	27,1±0,8	106,3
Політ 2	К (контроль)	65,3±1,0	100,0	46,3	100,0	15,0	100,0	22,9	100	26,4±0,9	100
	Г3х 2,5%	67,2±0,9	102,9	51,2	110,6	14,0	93,3	20,8	90,8	27,8±0,9	105,3
Ясон	К (контроль)	61,2±0,9	100,0	43,2	100,0	13,2	100,0	21,7	100	22,9±0,8	100
	Г3х 2,5%	68,2±1,1	111,4	52,2	120,8	11,8	89,3	18,8	86,6	26,4±0,9	115,3
Сорт											
Прометей	К (контроль)	70,2±1,1	100,0	48,50	100,0	18,70	100,0	23,8	100	22,0±0,8	100
	Г3х 2,5%	81,0±1,2	114,0	63,15	130,2	15,85	84,6	81,9	19,5	26,2±1,0	119,1

В таблиці 2 представлені дані про кількісні зміни показників насіння гібридів та сорту соняшнику, а саме маса 1000 зерен, маса ядра, лушпинність та біологічна урожайність.

Виявлено, що маса 1000 насінин збільшилась на 11,4% у гібриду «Ясон», відносно інших гібридів: «Надійний», «Регіон», «Каменяр» на 4,5%, 3,7%, 2,9% відповідно. У сорту «Прометей» даний показник збільшився на 14,0% як видно з таблиці 2 спостерігається тенденція збільшення маси чистого насіння (без лушпиння) і, як наслідок зменшення проценту лушпинності, як у всіх досліджуваних гібридів так, і у сорту соняшнику «Прометей». Можна припустити, що зі зменшенням відсотку лушпинності збільшиться такий основний показник, як олійність в насінні. Відносно біологічної урожайності, то як видно з таблиці 2 вона збільшується на 15,3% у гібриду «Ясон» у всіх інших гібридів на 4-7%, а у сорту «Прометей» на 19,0%.

Відомо, що передпосівна обробка насіння різними біологічними препаратами впливає не тільки на біометричні показники а і на деякі біохімічні показники в тому числі і на вміст жиру в насінні (олійність). Нами також досліджена дія препарату ГЗх в концентрації 2,5% на вміст жиру в насінні гібридів та сорту соняшнику, данні представлені в таблиці №3. Вміст жиру визначали за методом Рушковському (метод подрібнення сім'янок разом з лушпинням)

Таблиця 3

Вплив передпосівної обробки насіння соняшнику стрептоміцентним біопрепаратом ГЗх в концентрації 2,5 % на вміст жиру (олійність)
(дані за 2011-2012 рр.)

№ зразка	Назва зразку	Вміст жиру в %	% до контролю
1	Гібрид Каменяр Каменяр ГЗХ	56,78±0,98	100
		58,78±1,00	103,5
2	Гібрид Політ Політ - ГЗх	47,59±0,95	100
		53,02±0,91	111,4
3	Гібрид Регіон Регіон-ГЗх	56,92±0,97	100
		50,66±0,96	89,0
4	Гібрид Надійний Надійний - ГЗх	53,53±0,56	100
		53,67±0,65	100,3
5	Гібрид Ясон Ясон ГЗх	53,76±0,68	100
		52,57±0,63	97,8
6	Сорт Прометей Прометей ГЗх	51,54±0,69	100
		54,51±0,72	105,8

*контроль-насіння гібридів та сорту соняшнику без обробітку мікробними препаратами

ГЗх – насіння соняшнику з обробітком мікробним біопрепаратом в концентрації – 2,5%.

Як видно з таблиці 3 передпосівна обробка насіння соняшнику сприяє підвищенню вмісту жиру на 11,4% у гібрида Політ 2 на 3,5% у гібрида Каменяр та на 5,8% у сорту Прометей відносно інших гібридів вміст жиру знаходиться на рівні контролю або де що знижується (гібрид Регіон на 11%).

Нами також виявлено, що передпосівна обробка насіння соняшнику забезпечує підвищення стійкості рослин до хвороб (біла, сіра гниль), стимулює; прискорення росту рослин, цвітіння, рівномірне продуктивне запилення насіння в кошику та дозрівання насіння. На оброблених рядках усіх варіантів у рослини

© Т.П. Кілочок, В.І. Козечко, І.В. Жерносекова, О.А. Тимчук, Н.М. Кутіщева, К.В. Ведмедева

всі фенологічні фази починалися раніше на 5-7 днів, рослини виглядали більш масивними (товщина стебла, розмір листя) відсутність зв'язання, закручення та пожовтіння листя.

Висновки. Отримані результати застосування комплексного мікробного біопрепарату стрептоміцетного походження свідчать про наявність впливу його на врожайність та вміст олії в насінні деяких гібридів та сорту Прометей. Необхідне подальші дослідження цього препарату та розробка технологій з їх застосуванням з метою біологізації технології їх вирощування.

Література

1. Патица В.П. Пошук мікроорганізмів для розробки нових екологічно безпечних препаратів на основі фосфоріомобілізуючих бактерій // Вісник Одес. Нац. ун-ту; Сер. Біологія. – 2001. – Т. 6 - №4. – С. 228-231.

2. Волкогон В.В. Мікробні препарати у землеробстві. Теорія і практика: [монографія] / [В.В. Волкогон, О.В. Надкернична, Т.М. Ковалевська, Л.М. Токмакова та ін.; За ред. В.В. Волкогона]. – К. : Аграрна наука, 2006. – 312 с.

3. Патица В.П. Застосування нового біопрепарату азохетоміка для підвищення врожайності ярого ячменю / В.П. Патица, С.П. Копилов, С.П. Надкерничний // Агроекологічний журн. — К., 2004, №4. — С. 23-26.

4. Кілочок Т.П., Трофименко К.А. - Місце та роль озимого ріпаку в агроценозах за екологічно чистою технологією вирощування. Ґрунтознавство. – 2009. – Т. 10, № 3–4. – С. 130–132.

5. Кілочок Т.П., Амброзьяк Ю.В., Іжболдін О.О. - Вплив лізорецифіну на врожайність ріпаку ярого в умовах північного Степу України. Вісник ДДАУ. – 2011. – № 1. – С. 16 - 18.

БИОЛОГИЗАЦИЯ ТЕХНОЛОГИИ ВЫРАЩИВАНИЯ ГИБРИДОВ И СОРТОВ ПОДСОЛНЕЧНИКА

**Т.П. Килочок, В.И. Козечко, И.В. Жерносекова, О.А. Тимчук
Н.Н. Кутищева, Е.В. Ведмедева**

Показано положительное влияние предпосевной обработки семян гибридов и сорта подсолнечника комплексным биопрепаратом стрептомицетного происхождения (ГЗх – сухой в концентрации 2,5%) с антимикробным и ростстимулирующим действиями в полевых условиях. Наблюдается повышение урожая у сорта Прометей на 19,0%, у гибридов на 4-7%, содержание жира в семенах от 3,5 до 11,4% в зависимости от генотипа.

BIOLOGIZATION TECHNOLOGY OF GROWING HYBRIDS AND VARIETIES OF SUNFLOWER

**T.C. Kilochock, V.I. Kozechko, I.V.Zhernosekova, O.A. Timciuc,
N.N. Kutischeva, E.V. Vedmedeva**

The positive effect of pre-treatment of hybrid seeds and sunflower varieties streptomitsetnogo complex biologic origin (GZh - dry in a concentration of 2.5%) with antimicrobial and roststimuliruyuschim actions in the field.

Рецензент: Н.І. Костюченко, кандидат біол. наук, доцент кафедри загальної та прикладної екології і зоології Запорізького національного університету.

© Т.П. Кілочок, В.І. Козечко, І.В. Жерносекова, О.А. Тимчук, Н.М. Кутищева, К.В. Ведмедева